

■ JOAN PONS ALZINA

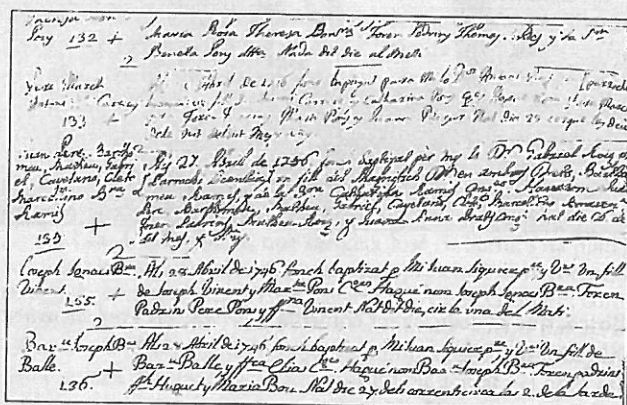
ELS ARXIUS HISTÒRICS DE MENORCA

Quan el passat més de maig el Parlament de Catalunya aprovava una moció, per la qual se sol·licitava procedir a la identificació dels fons i les col·leccions documentals que havien anat a parar a l'arxiu de la Corona d'Aragó (alhora que es demanava el traspass de la seva titularitat) corresponents a les institucions, organismes i persones de Catalunya per establir la possibilitat de portar-los als arxius de nova creació: l'Arxiu Històric Nacional de Catalunya i el futur Arxiu Històric Provincial de Barcelona, es feia amb tota la legitimitat política i lògica arxivística del món.

Per altra banda, des de fora de la nostra Comunitat Autònoma, s'havia acordat, en cert moment, crear un Patronat en el qual el Parlament Balear participaria, que tutelaria la documentació medieval de la corona catalano-aragonesa i del Consell d'Aragó. Realment el tutelatge del Parlament Balear només podia ser de caire moral. Per aquest motiu, només el latent anticatalanisme de les nostres Illes pot explicar que en el Parlament Balear s'aprovés per unanimitat el passat mes d'octubre una proposta presentada pel grup parlamentari del PSOE per la qual es reclamava el manteniment íntegre i la titularitat estatal de l'arxiu de la Corona d'Aragó el qual no és localitzat en el territori de la nostra Comunitat Autònoma. La proposta, a més a més, podria fer pensar que, si el nostre govern té el coratge de preocupar-se pels problemes culturals d'altres comunitats, és perquè ja té resolts els problemes en relació a aquestes infraestructures culturals del seu país.

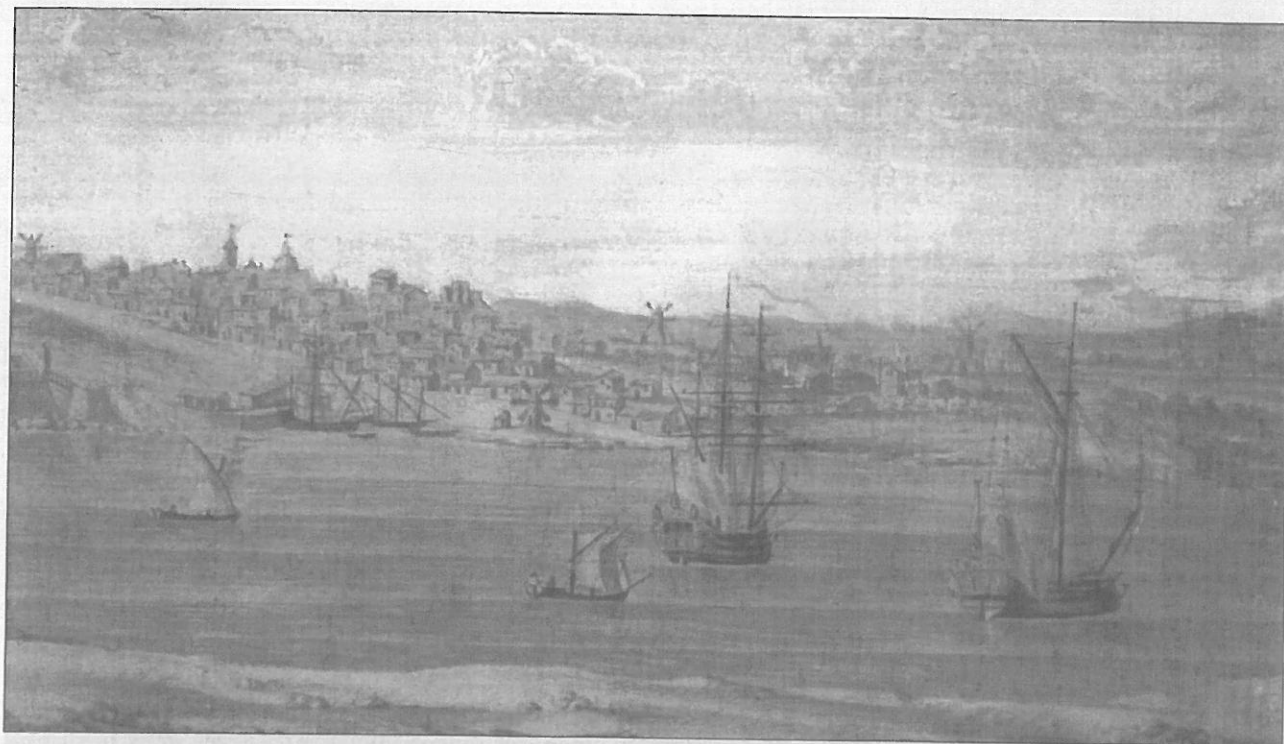
La veritat, malauradament però, és tot un altra. Estam molt enfora de tenir-los resolts. Almenys pel que fa a Menorca, la situació s'allunya, i de molt, a la situació en la qual es troben molts dels arxius com, sense anar més enfora, els del Principat mateix que, amb polítiques fermes i sensibles envers el problema, els estan dotant d'infraestructures i personal especialitzat per allunyar-los de ser simples «magatzems de papers» com s'han concebut tradicionalment en les nostres illes.

Si de la llista dels arxius de l'illa de Menorca, com són, el Provincial de Maó, el municipal de Ciutadella, el municipal d'Alaior i el Diocesà, comencem pel primer, veurem com el nostre Parlament resta molt deslegitimada per parlar dels arxius de ca altri. L'«Arxiu Provincial de Maó», ubicat a la Casa de Cultura d'aquesta ciutat, podem dir que, de ser una autèntica

Còpia del Llibre de baptismes, amb la data de naixement de Joan Ramis

institució en el moment de la seva catalogació per l'historiador i arxiver Francesc Hernández Sanz, valorada tant pels fons documentals que custodiava, com pels seus serveis, ha passat a ser quelcom oblidat dins l'aparell administratiu del nostre Govern Balear. La realitat és que, malgrat gaudeixi d'un estatut legal ferm com és el que li fou concedit pel decret de creació de 11 de novembre de 1952 que l'equiparava amb les condicions de qualsevol altra arxiu provincial, el nostre Govern -que no ho oblidem ja té plenes competències en aquesta matèria- no ha assignat ni un cèntim en pressupost i personal. No l'ha donat d'alta en els seus pressupostos. Actualment, les mancances derivades d'aquesta inexistència política patrimonial són suplides en aquest arxiu gràcies al personal de la Biblioteca Provincial, que facilita - com pot i amb esforç - l'accés dels investigadors als fons d'aquell arxiu i té cura del seu bon manteniment. I si aquestes condicions de personal fan palès que això no són formes de projectar un patrimoni històric, ho són també el fet que la biblioteca no pot suplir la mancança d'un taller de restauració (eina imprescindible en un arxiu amb un volum més que considerable de documents a restaurar) ja que no en disposa, d'un servei especialitzat en catalogació de documentació històrica, i el que també és molt greu, d'un espai digne per admetre nous fons, ja que actualment l'edifici que manté la Biblioteca Provincial i l'Arxiu Històric Provincial s'ha fet petit.

El port de Maó en el segle XVIII

Cap d'aquestes dues institucions pot créixer en l'actual seu de l'edifici de la Casa de Cultura. ¿No seria ja ben hora que el nostre Govern pensés amb la possibilitat de dotar l'esmentat arxiu del personal que requereix i d'un nou edifici, escindint-se com li pertoca estatutàriament, de la biblioteca provincial?

Si aquesta és la situació de l'arxiu més important de l'illa, la situació en què es troben els altres arxius no podem dir que sigui millor, ans el contrari. El que és el segon arxiu de més importància, tant quant a la quantitat com a la qualitat dels seus fons, l'arxiu històric municipal de Ciutadella, ha sofert en poc menys de deu anys tres trasllats d'ubicació sense que, el que pateix actualment, pugui considerar-se el definitiu. Les actuals dependències municipals que l'allotjaran, ni disposen de l'espai suficient ni de les condicions d'ambient i temperatura que caldria. Així mateix, malgrat disposi d'un arxiver, té totes les seccions de la Batllia General i municipal del segle XIX encara sense inventariar i classificar, i no s'ha pensat en dotar-lo d'altres serveis com són els de reproducció i biblioteca auxiliar. Per altra banda, als responsables polítics locals estan anys llum d'encabir-lo en un projecte d'abast com és el de voler-lo convertir en un centre pedagògic de difusió del saber històric local com són actualment concebuts els més capdavanters arxius històrics, aglutinadors, per altra banda, de tots les arxius existents, en un sol edifici.

L'ajuntament d'Alaior també va disposar la sort de gaudir d'un arxiver com Francesc Hernández Sanz que, d'un munt de paperassa, va fer tota una institució de primer ordre, classificant-lo i catalogant-lo de tal forma que, després del de Maó, podem considerar-lo com el que ha tingut millor sort. Malgrat tot, i encara que estigui dotat d'arxiver, no disposa de suficient espai, personal i d'un bon servei de reproducció.

El gran arxiu diocesà menorquí, que disposa d'uns materials quasi absolutament verges per les recerques històriques, com són les corresponents a les de les seccions de l'Inquisició, Tribunal eclesiàstic i Vicari General, no disposa d'uns catàlegs moderns. Els seus inventaris generals, més que facilitar, pareix que estan redactats per dificultar l'accés a la seva consulta. La sala on estan enmagatzemats els seus fons no reuneix les més mínimes condicions i si les autoritats eclesiàstiques no hi posen remei és molt possible que entrin en un procés de degradació irreversible.

De la mateixa manera que el passat mes d'octubre el Parlament i el Govern van cridar a la consciència del tutelatge moral sobre l'A.C.A. cal demanar-se: per què no han practicat almenys aquest mateix moral en els seus propis arxius? Quantes vegades haurem de veure com la iniciativa en la protecció del nostre patrimoni arxivístic es duita per la Biblioteca de Catalunya, en lloc de la que haurien de practicar les nostres institucions? Per posar un exemple recent, la compra de part de l'arxiu del Comte d'Aiamans per evitar que fos venut a anglosaxons. A Menorca va ser venut, no fa massa temps, un important arxiu nobiliari —el de Ca'n Salort— i les nostres autoritats polítiques ni es van preocupar, ni van fer servir el diet de tempteig. Actualment està en venda un palau senyorial a Ciutadella, el de Can Saura. El futur del seu arxiu serà també el mateix que l'anterior? Haurà de ser la Biblioteca de Catalunya la que l'hagi d'adquirir per evitar que sigui disgregat o venut i vagi a parar a terres alienes a les de parla catalana? Quan disposarem d'una llei de protecció del nostre patrimoni històric-artístic que aixoplugui el patrimoni documental? I el que és tant o més important que l'anterior, quan es dotarà de pressupost aquesta política de protecció?

Joan Pons Alzina